

HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI SUBYEKTLARI TASNIFI HAMDA O'ZARO HAMKORLIGI

O`zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 317-guruh kursanti
Hakimov Hazratbek Hamza o`g`li

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqola mavzusining dolzarbligi shundaki, ichki ishlar organlarining huquqbuzarliklar profilaktikasi subyektlari tushunchasi va tasniflanishining xususiyati hamda tashkiliy-huquqiy asoslari, shuningdek, huquqbuzarliklar profilaktikasi subyektlari tasnifi hamda o`zaro hamkorlikdagi faoliyatining tushunchasi, asosiy xususiyatlari, mazkur faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy normalar va ularni qo`llash amaliyoti tahlil qilinib, takomillashtirishga doir taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Annotatsiya: *Актуальность темы данной научной статьи заключается в том, что сущность и организационно-правовые основы понятия и классификации субъектов профилактики правонарушений органов внутренних дел, а также понятие классификации субъектов профилактики правонарушений и понятия, основные характеристика, правовые нормы, регулирующие данную деятельность и их применение. Проанализирована практика применения и разработаны предложения и рекомендации по совершенствованию.*

Ilmiy maqolaning dolzarbligi: "Mustaqillik yillarida huquqbuzarliklar profilaktikasi nafaqat ichki ishlar organlari faoliyatining, qolaversa mamlakatimizda huquq-tartibot va qonun ustuvorligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlaridan biriga aylandi.

O'tgan yillar davomida ushbu sohada amalga oshirilgan keng ko'lamli islohotlar natijasida huquqbuzarliklar profilaktikasi o'zining tashkiliy va huquqiy asoslariga ega bo'lganligi bilan birga, insonparvarligi, keng qamrovliligi, kompleks xususiyatga egaligi, samaradorligi, shuningdek oshkorlik, keng jamoatchilikning ishtiroki, xalq ommasining fikriga tayanish tamoyillariga asoslanishi natijasida ahamiyati ortib bordi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Ichki ishlar organlarining faoliyati samaradorligini tubdan oshirish, jamoat tartibini, fuqarolar huquqlari, erkinliklari va konuniy manfaatlarini ishonchli ximoya kilishni ta'minlashda ularning mas'uliyatini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 2017 yil 10 apreldagi PF-5005-sonli Farmoni, shuningdek ichki ishlar organlarining huquqbuzarliklar barvaqt profilaktikasi va oldini olish bo'yicha faoliyatini tubdan takomillashtirish maksadida 2017 yil 18 apreldagi "Ichki ishlar organlarining xukukbuzarliklar profilaktikasi bo'linmalari faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PK-2896-sonli karori asosida axoli turar joylarida xukukbuzarliklarning oldini olishning yangi tizimi tashkil etildi.

Bugungi kunda respublikamizda faoliyati yo'lga ko'yilgan ichki ishlar organlari tayanch punkitlarining 90,0 foizdan ortig'i fukarolarning o'zini o'zi boshkarish organlari bilan bitta binoda joylashganligi profilaktika inspektorlari va ichki ishlar organlari boshka sohaviy

xizmatlari hodimlarining kecha-yu kunduz ushbu mahalla fuqarolar yig'inidagi komissiyalar bilan xamkorlikda xizmatni tashkil etishiga zamin yaratmokka.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishlari:

birinchi - huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'linmalarining respublika, o'rta va quyi pog'onalari faoliyatining sifat jihatidan yangi tartibini o'rnatish, bunda ularning asosiy vazifalari, funksiyalari hamda javobgarligini aniq belgilash va chegaralash, profilaktika inspektorlari zimmasiga ular faoliyatiga xos bo'lmagan funksiyalar yuklatilishiga yo'l ko'ymaslik; ikkinchi - profilaktika ishini aholi, fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari va fuqarolik jamiyatining boshka institutlari bilan yaqin hamkorlikda tashkil etish, ushbu ishni, birinchi navbatda, xukukbuzarliklarning barvaqt oldini olishni ta'minlashga; uchinchi - voyaga yetmaganlar va yoshlar bilan ishlash tizimini ularni Vatanga muxabbat, vatanparvarlik, milliy va umuminsoniy kadriyatlarga xurmat ruhida tarbiyalashga, o'sib kelayotgan yosh avlodni terrorizm, ekstremizm, zo'ravonlik va shavqatsizlik g'oyalaridan himoyalashga yo'naltirilgan holda rivojlantirish; to'rtinchi - profilaktika inspektorlarining zimmalariga yuklatilgan majburiyatlarning talab darajasida bajarilishi uchun shaxsiy javobgarligini kuchaytirish, shu jumladan o'zlarining faoliyati haqida jamoatchilik oldida tizimli ravishda hisobot berishlarini yo'lga qo'yish, ularning aholini tashvishga solayotgan muammolarga yuzaki munosabatda bo'lish holatlariga chek qo'yish; beshinchi - profilaktika inspektorlari faoliyati samaradorligini baxolashning ta'sirchan mezonlarini joriy etish, bunda, birinchi navbatda jamoatchilik fikri, ularning faoliyati natijalaridan fuqarolarning qanoatlanishi hamda aholi bilan hamkorlik darajasini hisobga olish; oltinchi - ushbu sohaga zamonaviy axborot -kommunikatsiya texnologiyalarini keng tatbik etish, profilaktika inspektorlarining bilim darajasi va kasbiy tayyorgarligini oshirish, ular uchun munosib ish sharoitlari yaratish, ularni bevosita o'zlariga birlashtirilgan hududda xizmat turar joyi bilan ta'minlash, zimmalariga yuklatilgan vazifalarni bajarish natijadorligi uchun moddiy rag'batlantirish mexanizmlarini joriy etish.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi subyektlarini tasniflaydigan bo'lsak, bu subyektlar tasniflanishiga ko'ra to'rtta turga bo'linadi.

- 1) Davlat siyosatini belgilab bo'luvchi;
- 2) Huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi;
- 3) Huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirishda ishtirok etuvchi;
- 4) Faoliyatni muvofiqlashtiruvchi organ va muassasalarga bo'linadi.

Shu o'rinda huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organ va muassasalar faoliyati hamda o'zaro hamkorligi faoliyat samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasining 2016 yil 16 sentyabrdagi "Ichki ishlar organlari tug'risida"gi konunining 11 -moddasida ichki ishlar organlari o'z zimmasiga yuklatilgan vazifalarni bajarish maqsadida, qonun xujjatlarida belgilangan tartibda davlat organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va boshka tashkilotlar bilan xamkorlik qiladi hamda aniklangan jinoyatlar va boshka huquqbuzarliklarga oid mavjud materiallar tug'risidagi axborotni almashishni, shu jumladan elektron shaklda almashishni, shuningdek boshka

axborotni almashishni amalga oshiradi. Davlat organlari, fukarolarning o'zini o'zi boshkarish organlari va boshka tashkilotlar fukarolarning xukuklari, erkinliklari va konuniy manfaatlarini himoya qilishda, jamoat tartibini saqlash, jamoat xavfsizligini ta'minlashda, jinoyatlar va ma'muriy huquqbuzarliklarning oldini olish, ularni aniqlash, ularga chek ko'yish, ularni fosh etishda, jinoyat ishlarini tergov kilishda, jinoyatchilarni qidirishda, bedarak yuqolganlarning turgan joyini aniqlashda, shuningdek huquqbuzarliklar profilaktikasida ichki ishlar organlariga o'z vakolatlari doirasida ko'maklashishi shartligi ko'rsatib o'tilgan. O'zbekistan Respublikasining 2014-yil 14-may kuni qabul qilingan «Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida»gi qonunining 9-moddasida huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organlar va muassasalar tizimi belgilab berilgan.

Ilmiy o'rganishimiz natijasida Fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, jamoat tartibini saqlash, shaxs, jamiyat va davlat xavfsizligini ta'minlash, huquqbuzarliklarning oldini olish va profilaktikasi bo'yicha respublikada yaxlit huquqiy tizim yaratilgan bo'lib, unda ichki ishlar organlari muhim o'rin egallaydi.

So'nggi yillarda huquqni muhofaza qilish, birinchi navbatda, jinoyatchilikka qarshi kurash sohasida hamkorlikni kengaytirish va kuchaytirish yaqqol namoyon bo'lmoqda. Buni jahonda integratsiyalashuv jarayonlarining jadal rivojlanishi, siyosiy, iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy aloqalarning kengayishi, transport va aloqa vositalarining takomillashuvi, davlatlarga kirish va chiqishning, chegara va bojxona rasmiyatchiliklarining osonlashtirilishi, xalqaro munosabatlarda umuminsoniy kadriyatlarining, adolatlilik va birdamlik g'oyalarning ustuvorligi taqozo etmoqda.

O'tgan davr mobaynida ichki ishlar organlari tizimi takomillashtirish borasida keng ko'lamli ishlar amalga oshiriladi. Ayniksa, ichki ishlar organlarining mahallalarda jamoat profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish uchun tashkil etilgan kuyi bo'g'inini rivojlantirish va mustahkamlash bo'yicha salmoqli ishlar qilindi.

Bugungi kunda yuzaga kelayotgan xavf-xatar va tahdidlar, avvalo, xalqaro terrorizm, ekstremizm, noqonuniy migratsiya, odam savdosi, yoshlar o'rtasida xalqimizga yot g'oyalar tarqalishining tobora kuchayib borayotganligi ichki ishlar organlari oldida o'z vaqtida ularning oldini olish va ularga barxam berish bo'yicha yangi vazifalarni qo'ymokda.

O'zbekistan Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoyev fikricha: birinchidan, ichki ishlar organlari mansabdor shaxslari, shu jumladan profilaktika inspektorlarining aholi bilan muloqoti yo'lga ko'yilmagan, fuqarolar bilan muomala madaniyati pastligicha qolmokda, aholining eng muhim muammolarini hal etish borasida fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari bilan samarali hamkorlik ta'minlanmayapti ikkinchidan, jismoniy va yuridik shaxslarniig murojaatlari yuzaki ko'rib chiqilmokda, ularda ko'tarilayotgan masalalar xar tomonlama chuqur tahlil qilinmayapti, murojaatlarga rasmiyatchilik uchungina javob berilayotgani fuqarolarning noroziligini keltirib chiqarmoqda, ularni O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalq kabulxonalariga va boshka tashkilotlarga shikoyat bilan murojaat etishga majbur qilmoqda; uchinchidan, ichki ishlar organlari mansablor shaxslariniig aholi oldida hisobot berib borishining ta'sirchan tizimi, ularning faoliyati ustidan jamoatchilik, parlament va deputatlik nazoratining samarali mexanizmlari joriy etilmagan, bu

esa xodimlarning zimmasiga yuklatilgan vazifalarni samarali bajarishi uchun mas'uliyatini oshirish imkonini bermayapti; to'rtinchidan, huquqbuzarliklarning oldini olish va profilaktikasi bo'yicha ishlar asosan, sodir etilgan g'ayri qonuniy qilmishlarning oqibatlariga qarshi kurashishdan iborat bo'lib qolmoqda, huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olish, ularni sodir etish sabablari va shart-sharoitlarini chuqur tahlil qilish, aniqlash va bartaraf etish bo'yicha tizimli va samarali chora-tadbirlar ko'rilmayapti; beshinchidan, o'sib kelayotgan avlodni buzg'unchi g'oyalardan ximoya qilishga, yoshlar jinoiy faoliyatga, avvalambor, terrorism va ekstremizmga jalb etilishining oldini olishga yetarlicha e'tibor qaratilmayapti, ichki ishlar organlarining tarbiyaviy o'rni sezilmayapti.

Yuqoridagilarni inobatga olib ichki ishlar organlari huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organlar va muassasalar bilan hamkorlikni tashkil etishda bir qator to'siqlarga duch kelinmoqda. Ular quyidagilarda namoyon bo'ladi:

1Huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirishda kuch va vositalar to'g'ri taqsimlanmaganligi;

2Huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshiruvchi organlar va muassasalar xodimlari yetarli bilim va ko'nikmaga ega bo'lmaganligi uchun o'zlarining vazifalarini to'g'ri va to'liq tushinib yetmaganligi;

3Sud organi bilan xamkorlikdagi asosiy muammo bu, ichki ishlar orgshanlari profilaktika inspektorlari sodir bo'lgan ma'muriy huquqbuzarligi yuzasidan to'plangan xujjatlarni ichki ishlar organlari bilan sud organlari o'rtasida ushbu to'plangan xujjatlarni elektron baza orqali ro'yxatidan o'tkazishda qator qiyinchiliklar yuzaga kelmoqda;

4Sog'liqni saqlash muassasalari bilan qilinadigan xamkorlikdagi asosiy muammolardan biri bu, viloyat narkalogiya dispanseri viloyat xududida bittaligi;

5Huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirishda ichki ishlar organlari va ommaviy axborot vositalari bilan xamkorligi to'g'ri tashkil etilmaganligi;

6Ichki ishlar organlarini huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organlar va muassasalar o'rtasida ushbu faoliyatni tartibga soluvchi umumiy bir normativ hujjat yaratilmaganligi.

Yuqoridagi muammo va kamchiliklarni inobatga olgan holda huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirishda quyidagi ishlar qilinsa maqsadga muvofiq bo'lib huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshiruvchi organlar va muassasalar faoliyati samaradorligiga erishilgan bo'lar edi:

1Huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirishda kuch va vositalardan to'g'ri taqsimlash kerak ya'ni, ayrim xududlar kattaligiga qaramasdan ushbu faoliyat bilan shug'ullanuvchi shaxsiy tarkib kamligi, shuning uchun shaxsiy tarkibni to'g'ri taqsimlash kerak;

2Huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshiruvchi organlar va muassasalar xodimlari ushbu soxada yetarlibilimga, ko'nikmaga ega emasligi shuning uchun, ularni bosqichma-bosqich o'qitish tizimini to'g'ri yo'lga qo'yish;

3Huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirishda sud organlari bilan xamkorligida profilaktika inspektorlari sodir bo'lgan ma'muriy xuquqbuzarligi yuzasidan to'plangan

xujjatlarni ichki ishlar organlari bilan sud organlari o'rtasida ushbu to'plangan xujjatlarni elektron baza orqali ro'yxatidan o'tkazadigan xodimlarni kompyuter texnikasini yaxshi tushunmasligi uchun ularni qaytadan malaka oshirish kursida o'qitish kerakligi;

4Sog'liqni saqlash muassasalari bilan xuquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirishdagi asosiy muammolardan biri, Viloyat narkologiya dispanseri viloyat xududida bittaligi sababli ichki ishlar organlari profilaktika inspektorlari xizmat faoliyati davrida duch kelgan ichkilikka taksikamaniyaga av boshqa kasalliklarga ruchi qo'ygan shaxslarni majburiy davolash uchun Narkologiya dispanseri shifokoridan xulosa olishga kelganida ushbu muassasada joyt yo'qligi yoki xulosa beradigan vrachning ayrim paytlarda topilmasligi uchrab turadi . Ushbu faoliyatni to'g'ri yo'lga qo'yish yuzasidan xar bir tuman shaxar xududidagi kasalxonalarda bittadan mutaxasis jalb qilinsa maqsadga muvofiq bo'lar edi;

5Huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirishda ichki ishlar organlari va ommaviy axborot vositalari bilan xamkorligidagi asosiy kamchiliklar profilaktika inspektori o'z xizmat xududida xuquqbuzarliklar va jinoyatlarni oldini olish yuzasidan televideniyadan chiqishlar tashkil etilmaganligi, chiqish qilmoqchi bo'lganlari xam televideniyada vaqt yo'qligini ro'kach qilib ushbu chiqishlarni orqaga surib kelayotganligidir. Ushbu xolat yuzasidan ichki ishlarni organi raxbari ommaviy axborot vositalari boshlig'i bilan o'zaro qo'shma o'aror imzolab bunday chiqishlarni o'z vaqtida efirga uzatishni tashkil etish;

6Ichki ishlar organlarini xuquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organlar va muassasalarning o'rtasida ushbu faoliyatni tartibga soluvchi umumiy bir normativ hujjat yaratilsa maqsadga muvofiq bo'lar edi.